

# **Kapittel 4. Historiske aspekter ved samarbeidet mellom nordiske og sovjetiske eksperter på reindrift over landegrensene**

## **Svein D. Mathiesen**

UArctic EALÁT Institute ved International Centre for Reindeer Husbandry, Guovdageaidnu/Kautokeino, Norge, og Sámi University of Applied Sciences, Guovdageaidnu, Norge.  
Korresponderende forfatter: [svein.d.mathiesen@reindeercentre.org](mailto:svein.d.mathiesen@reindeercentre.org)

## **Pekka Aikio**

SámiSoster, Enare, Finland

## **Anna Degteva**

UArctic EALÁT Institute ved International Centre for Reindeer Husbandry, Guovdageaidnu, Norge, og Sámi University of Applied Science, Guovdageaidnu/ Kautokeino, Norge.

## **Tatjana Romanenko**

Naryan-Mar Agricultural Research Station, N. Laverov Federal Centre for Integrated Arctic Research of the Ural Branch of the Russian Academy of Sciences, Naryan-Mar, Russland

## **Marina Tonkopeeva**

International Centre for Reindeer Husbandry, Guovdageaidnu/Kautokeino, Norge

## **Sammendrag**

Nordiske eksperter på samisk reindrift samarbeidet med reindriftseksperter fra Sovjetunionen og utvekslet kunnskap, erfaringer og innsikt fra 1957 til 1974. Sovjetunionen hadde kollektivisert reindriften siden 1930-tallet, og brukte resultater fra eksperimentell forskning og kollektivisering som en metode for å rasjonalisere og effektivisere reinkjøttproduksjonen. Den sovjetiske reindriftseksperter professor Andreev besøkte Finland for første gang i 1957 og innledet et samarbeid som skulle vare i mange år. I 1960, etter at samelederen fra Røros, Anders Fjellheim, hadde

besøkt Sovjetunionen, uttalte han at “russerne ligger langt foran oss i utøvelsen av reindrift. Reindriftnæringen får mer støtte enn oss.” Senere, etter at en annen norsk delegasjon besøkte Nenets nasjonaldistrikt i 1965, rapporterte lokalavisen *Naryana Vynđer*: “Alt så nytt og betydningsfullt ut for nordmennene: vår planøkonomi, regnskapsprinsippene og det nye systemet for organisering av gjetingen.” Ekspert Sven Skjenneberg fra Norge sa i et intervju med denne avisen: “Reindrift er ikke lenger romantikk, men økonomi, og vi forsøker å studere deres beste praksis og lære av deres erfaringer, for vi har felles problemer, og dere løser dem med stort hell.” Senere i 1968 dokumenterte sovjetiske eksperter utsagn fra norske kolleger, som uttalte at “det ikke er lett å lære de tidligere samiske nomadene å bruke hus og eiendom riktig, å gå over til en bofast livsstil”... “Norge begynte å gjøre en stor innsats... for å forstå flokkstrukturen i norsk reindrift, som nå utvikler seg kaotisk.” Etter dette samarbeidet over landegrensene ble den samiske reindriften i Finland og Norge reformert for å effektivisere kjøttproduksjonen. I dette kapittelet argumenteres det for at verken de norske eller finske ekspertene hadde innsikt i reindriftssamenes urfolksskunnskap og -praksis i Sovjetunionen for å forstå begrensningene i reformene som påvirket reindriftssamenes praksis og samfunn.

## Nøkkelord

Reindrift, nordisk, sovjetisk samarbeid, modernisering av reindriftnæringen

### 4.1 Innledning

I løpet av de siste 100 årene har reindriftssamene i Finnmark gjentatte ganger opplevd ekstremt dårlige vinterbeiteforhold (Eira, 2012). I 1968 rapporterte *New York Times* at mer enn 30 000 reinsdyr sultet i hjel i Vest-Finnmark vinteren 1967/1968 (fig. 4.1). Dette vinterværet var preget av tykke snølag over beitenene fra november til mai (Eira et al., 2018; Johnsen et al., 2023; Hanssen-Bauer et al., 2023).

### 30,000 Reindeer in Norway Are Said to Face Starvation

OSLO, Norway, May 27 (Reuters)—About 30,000 reindeer trekking across the wind-swept Finnmark plateau of northern Norway are facing starvation, Harald Alstad, sheriff of the Laplanders in northern Norway, said today.

Thousands of reindeer and new-born calves have died from hunger and thousands more will die in the next few days, he said.

Little can be done to help the animals as the reindeer moss is covered by a thick layer of hard-frozen snow, causing the worst food conditions for reindeer since 1914, Mr. Alstad said.

The New York Times

Published: May 28, 1968

Copyright © The New York Times

Fig. 4.1 Faksimile fra New York Times 28. mai 1968, der Harald Alstad, direktør for den samiske reindriftsforvaltningen i Finnmark, blir intervjuet om den betydelige reindøden i 1967-1968.

De ekstreme vinterforholdene i 1967-1968 ble en drivkraft for den norske regjeringen til å sette i gang reformer i den samiske reindriften. I NOU (1972) og Stortingsmelding 108, 87, 1972 heter det at “samvirke er ikke bare aktuelt i produksjons- og omsetningsleddet. Mens Sverige og Finland har gode erfaringer med moderne samvirkeforetak, **har den gamle reindriftsformen i Finnmark gått i oppløsning uten å bli erstattet av noe nytt.** Et organisert driftssamarbeid i reindriftnæringen vil kunne føre til rasjonalisering og inntektsutjevning innen næringen, og det må være riktig at både organisasjoner og veiledningstjeneste i fremtiden legger vekt på å spre informasjon om samvirke og samvirkets fordeler” (NOU 33, 69, 1972). “Det er av stor økonomisk betydning at flokkene består av et optimalt antall simler som får kalv. Målet bør være 5-10% avlsokser og 90-95% simler i avlsflokkene” (NOU 33, 69, 1972). Stortingsmeldingen om Landsdelsplan for Nord-Norge fulgte opp

NOU-rapporten samme år. Stortingsmeldingen foreslår hvordan reindriften skal forvaltes i fremtiden: “En forbedring av kjønns- og alderssammensetningen i reinflokkene og seleksjon blant avlsdyrene bør fremmes” (Stortingsmelding 108, 87, 1972).

Allerede i 1809 ble Det Kongelige Selskap for Norges Vel stiftet og engasjerte seg aktivt i å reformere landbruket, som ble sett på som et middel til sosial utvikling. Den voksende befolkningen, fiskerikriser og tap av tilgang til det europeiske markedet tvang landet til å legge om landbruket tidlig på 1800-tallet. Fra midten av 1800-tallet oppmuntret de såkalte potetprestene befolkningen i Norge til å gjennomføre jordbruksreformer som skulle gi sosiale og materielle fordeler, samtidig som de ivaretok sine geistlige plikter; Bjørkdahl og Lykke (2023) tolker betydningen av disse jordbruksreformene. Det ble innført goder som stimulerte potetveksten (Tveite, 1974; Tveite, 1959, s. 94).

Tradisjonell samisk reindriftskunnskap har imidlertid ikke vært inkludert i utformingen av reformene, verken på landnivå som en del av utviklingsprogrammet eller når det har hatt direkte med reindriftssamene å gjøre.

I 1946 konkluderte etnograf og forsker i samisk kultur, Ørnulv Vorren, med at reindriften i Vest-Finnmark som nomadisk næring måtte rasjonaliseres og moderniseres for ikke å gå tapt (Vorren, 1946). Senere, i juni 1948, da Norske Reindriftsamers Landsforbund ble etablert i Tromsø, møtte reindriftssamene i Vest-Finnmark forslaget om reformer med fiendtlighet og uvilje (Newhouse 1952, 136-137). Newhouse rapporterte om den første norske regjeringens plan om å etablere et sentralslakteri med humane metoder for avlving av rein og oppbevaring av skrotene i kjølerom. De nye forslagene ble møtt med entusiasme av reineierne i Sør-Norge, men med aktiv motstand fra finnmarkssamene:

En eldre same fra Kautokeino reiste seg og forsikret forsamlingen om at kniven hadde blitt brukt i generasjoner til å slakte rein. Med en kniv kunne samene drepe et dyr på to minutter. Han så ingen grunn til å endre metoden. Flere unge samer sa også at staten ikke hadde noen rett til å overtale nomadene til å selge dyrene sine for kjøtt. De ville motsatte seg sentralslakterier på alle måter.” Finnmarkssamene motsatte seg denne planen: De så fortsatt på dyrene sine som et symbol på rikdom og ikke som et markedsprodukt (Newhouse, 1952: 137). Newhouse (1952) argumenterer slik “De første skrittene mot en ny politikk kom ikke fra myndighetene, men fra samer fra Midt-Norge. Disse samene gjeter flokkene sine i Nordland, Nord- og Sør-Trøndelag og skiller seg på mange måter fra finnmarkssamene. De kom opprinnelig fra Jokkmokk-traktene i Sverige og adopterte nabofolkets språk og klesdrakt. Finnmarkssamene forsto dem ikke, så de to gruppene måtte kommunisere på norsk. Dessuten er rammebetingelsene i sør så forskjellige fra dem i nord at de to gruppenes mål ofte er i direkte konflikt med hverandre.

Norske eksperter mente at det var nødvendig å reformere den samiske reindriften betydelig. I likhet med sine potetforkynnende forgjengere hadde landbrukseksperterne i Norge på 1900-tallet en tendens til å lete etter svarene andre steder. Som vi diskuterer senere i dette kapitlet, ble reformene av reindriften i 1970 initiert i sør og senere implementert i Finnmark. Kunnskapen bak reformene ble imidlertid utviklet gjennom utveksling over landegrensene.

Til tross for den kalde krigen mellom øst og vest fortsatte samarbeidet mellom eksperter på reindrift. Mellom 1965 og 1968 besøkte delegasjoner fra Sovjetunionen Norge flere ganger (fig. 4.2 og 4.3).



Fig. 4.2 Faksimile fra avisen *Finnmarken* i Norge fra 13. oktober 1965. Den sovjetiske delegasjonen til Vadsø i oktober 1965 besto av A. Mezhetskiy (til venstre) og P. Vostryakov (til høyre) og oversetteren V. Tsyrlina, som var medlem av den sovjetisk-norske vennskapsforeningen. Etter besøket i Norge skrev Vostryakov og Mezhetskiy en rapport om norsk reindrift i 1968 (Vostryakov & Mezhetskiy, 1968). Petr Vostryakov var direktør for forskningsinstituttet for jordbruk i det fjerne nord (Norilsk), og Aleksei Mezhetskiy var leder for Yamalo-Nenets National District Agricultural Department. Delegasjonen besøkte også Harstad. Der ble de kjent med arbeidsprosessene ved reindriften veterinærstasjon og møtte stasjonens direktør, Sven Skjenneberg, som er norsk sjefforsker i reindrift. Sammen med Skjenneberg og Hans Prestbakmo besøkte medlemmene av den sovjetiske delegasjonen et eksperimentelt feltanlegg ved stasjonen. Avisen skriver: "Det er meningen at en norsk reindriftsdelegasjon senere skal besøke Sovjetunionen for å se hvordan reindriften i Sovjetunionen drives. De norske reindriftsutøverne har utvilsomt mye å lære av dem."



Fig. 4.3 Faksimile fra *Finnmark Dagblad* fra 16. oktober 1965, reportasje om “Russisk delegasjon imponert over Kautokeino slakteri”. Delegationen besto av (fra venstre mot høyre) Petr Vostryakov, den russiske tolken Valentina Tsyrlina, U.D.-tolken Ingvild Broch og Aleksei Mezhetsky.

De sovjetiske ekspertene observerte at nordmennene eksperimenterte med reinflokker og “begynte å gjøre en stor innsats ... for å forstå flokkstrukturen i norsk reindrift, som nå utvikler seg kaotisk” (Vostryakov & Mezhetskiy, 1968; Vostryakov, 1968a, b). Norske eksperter var fast bestemt på å reformere reindriften basert på ny innsikt og nye ideer etter den dårlige beitevinteren 1968. Dette kapitlet analyserer utvalgte historiske, vitenskapelige og mediale kilder og rapporter fra Norge, Sovjetunionen og Finland som dokumenterer reindriftssamarbeidet mellom de nordiske landene og Sovjetunionen, og argumenterer for hvordan denne gjensidige utvekslingen kan ha påvirket 1970-tallets reindriftsreformer i Finland og Norge.

## 4.2 Besøk i Sovjetunionen

I august 1955 besøkte 12 politikere fra Stortingets landbrukskomité under ledelse av L.K. Hognestad (Arbeiderpartiet) Sovjetunionen for å lære om sovjetisk

landbruk (Arbeiderbladet, 1955a, b). Senere fortsatte det faglige nettverksarbeidet mellom Norge og Sovjetunionen. Til å begynne med fokuserte komiteen bare på sør, men senere ble det utviklet arktiske ekspertnettverk (Naryana Vynder, 1959).

I 1958 ble Yrjö Alaruikka fra Finland med professor Vladimir Andreev til Sovjetunionen for å lære om sovjetisk reindrift. Alaruikka rapporterte: “... mitt inntrykk var at de med målrettet forskning og selektiv avl av reinsdyr har forbedret levestandarden og levebrødet for de nordlige folkene i Sovjetunionen betraktelig” (Alaruikka, 1959; Naryana Vynder, 1959) (fig. 4.4, 4.5 og 4.6).



**Fig. 4.4.** Under sine mange besøk i Sovjetunionen besøkte Yrjö A. Alaruikka fra Finland Nenets reindriftsbrigader i Nenets nasjonaldistrikt, der han ble imponert over de vitenskapelige ekspertenes rolle (Foto: trykt med tillatelse fra *Paliskuntain yhdistys*, Rovaniemi, Finland).



**Fig. 4.5** Professor Vladimir Andreev (til høyre) og en ukjent reindriftseksperter fra Finland (til venstre) observerte den røde reinsdyrbrigaden på Nenets-tundraen i 1958. (Foto: trykt med tillatelse fra *Paliskuntain yhdistys*, Rovaniemi, Finland).



Fig. 4.6 Yrjö Alaruikka, direktør for *Paliskuntain yhdistys*, Reindrifftsforbundet i Finland, hadde gode kontakter med den finske politiske ledelsen under sitt arbeid med å reformere den samiske reindriften. På bildet er Y. Alaruikka i kverna i finsk Sapmi sammen med Finlands president Urho Kaleva Kekkonen (1900-1986). Urho Kekkonen var finsk politiker for Centerpartiet og Finlands statsminister i periodene 1950-1953 og 1954-1956 og president fra 1956 til 1981. Under den kalde krigen førte Kekkonen en forsonlig politikk overfor Sovjetunionen, samtidig som han gikk inn for et nært samarbeid med de skandinaviske landene. (Foto: trykt med tillatelse fra *Paliskuntain yhdistys*, Rovaniemi, Finland).



Fig. 4.7. Reindrifftssamer fra Norge i Leningrad i april 1960. Fra høyre mot venstre: Nils O. Kappfjell, Lars Dunfjell, Sofie Kappfjell, Anton Lifjell, Maja Lifjell, Anders Fjellheim og Odd Kappfjell (Fjellheim, 1961; Fjellheim, 1963).





**Fig. 4.8** Norske reindriftssamer i Lovozero, Kolahalvøya, Russland. Nils O. Kappfjell, president i NRL (t.h.), og Anders Fjellheim (midten), sammen med formannen i Lovozero distriktsstyre, Komi-reineieren Artemiy P. Terentyev (t.v.) i april 1960. (Foto: publisert med tillatelse fra Rørosmuseet, Norge).

I 1960 var Anders Fjellheim styremedlem i Norske Reindriftssamers Landsforbund (NRL). Deretter besøkte lederen for reindriften i Riast-Hyllingen distrikt på Røros i Sør-Norge Sovjetunionen for å lære om “moderne” og “rasjonell” reindrift. Etter besøket rapporterte Anders Fjellheim i *Reindriftsbladet* (1960): “Russerne ligger langt foran oss i utøvelsen av reindriften. Reindriftnæringen får mer støtte enn oss” (Fjellheim, 1960; Adresseavisen, 1960; VG, 1960).

Lokalavisen intervjuet den samiske delegasjonen som bestod av sju reindriftssamer i Murmansk 19. april 1960: “Gjestene fikk også vite at det ble gitt vanlig salt til dyrene om vinteren, og at mer enn 50 % av kalvene ble slaktet som kalver for å beskytte beitene og for å heve kvaliteten på kjøtt og skinn. Nordmenn slakter bare voksne dyr.” “Jeg har aldri”, utbrøt de besøkende da de fikk se en stor flokk på over 3000 rein. “Vi har ikke flokker på mer enn 400-450 rein”, sa de samiske gjestene (Moshnikov, 1960) (Fjellheim, 1963) (fig. 4.7 og 4.8).

Dagbladet beskrev besøket i en reportasje: ... Etter hjemkomsten sendte Anders Fjellheim oss et privat telegram der han fortalte “at sovjetrukkerne driver tamreindrift etter helt andre retningslinjer enn vi gjør her i landet” (Dagbladet, 1960). Senere på 1960-tallet rapporterte Vostryakov og Mezhetskiy: “Norske fagfolk er samstemte i at nomadisk reindrift er upraktisk under moderne forhold. Dette er et resultat av de generelle økonomiske forholdene i landet, som har blitt mye bedre, og som reindriften må tilpasse seg. Nye kommunikasjonsmidler dukker opp, sammen med moderne matvarer, klær, fottøy osv. som urbefolkningen begynner å ta i bruk i stor utstrekning. Reineiernes behov for penger øker, noe som igjen får dem til å søke etter måter å øke lønnsomheten i reindriften på” (Vostryakov & Mezhetskiy, 1968).

I 1965 besøkte direktøren for reindriftsforvaltningen i Finnmark, Harald M. Alstad, brigaden *Naryana-Ty* (fig. 4.8, 4.9a og 4.9b) sammen med veterinær Sven Skjenneberg og landbruksdirektør i Finnmark Arthur Bartholsen og oversetter Per Mohr (Skjenneberg et al., 1966a).

Den norske delegasjonen kommenterte: “Når det gjelder reindrift og reindriftsutøvernes levesett, må jeg innrømme at dere har gått forbi Norge.” sa Alstad: “Vi kan fortelle reindriftsutøverne våre om den flotte jobben dere har gjort ... vi vil at reindriftsutøverne våre skal se med egne øyne hvordan dere lever.” Sven Skjenneberg uttrykte seg slik: “Reindrift er ikke lenger romantikk, men økonomi, og vi streber etter å studere deres beste praksis og lære av deres erfaringer, for vi har felles problemer, og dere løser dem på en ganske vellykket måte” (Ledkov-Malozemelskiy, 1965) (fig. 4.9a, 4.9b, 4.10a og 4.10b).

Nordmennene besøkte en nenetsisk landsby, der gjeterne forvaltet en flokk på mellom 1500 og 2000 tamdyr. *Naryana-Ty*-kollektivet eide flokken, som omfattet 173 personer, hvorav 36 drev med reindrift. Reintallet 1/10 var på 10800 dyr. Familiene til kollektivets medlemmer bodde i en liten bosetning på 20-30 hus på tundraen. Reindriftsutøverne arbeidet i skift, med skift hver 10. dag, hver halve måned eller hver måned - avhengig av avstanden til boplassen. Reindriftsutøverne bodde i mobile hytter når de arbeidet med flokken (Skjenneberg et al., 1966b). Familiene til reindriftsutøverne slapp ulempene ved nomadelivet (Ledkov-Malozemelskiy, 1965).



**Fig. 4.9A** I 1965 besøkte Harald M. Alstad (i midten), direktør for den samiske reindriften i Finnmark (lappefogd), brigaden *Naryana-Ty* (Rød Rein) i Naryan-Mar, Nenets nasjonal-distrikt. (Foto: Sven Skjenneberg; Copyright International Centre for Reindeer Husbandry).



**Fig. 4.9B** I 1965 besøkte veterinæren Sven Skjenneberg brigaden *Naryana-Ty* (Rød Rein) i Naryan-Mar, Nenets National District, der han lærte om moderniseringen av reindriften. (Foto: Sven Skjenneberg; Copyright International Centre for Reindeer Husbandry).



**Fig. 4.10A** Den norske delegasjonen besøkte Røde Rein brigaden i Nenets nasjonaldistrikt med helikopter i 1965. S. Skjenneberg ankommer tundraen (Foto: Sven Skjenneberg; Copyright International Centre for Reindeer Husbandry).



**Fig. 4.10B.** Den norske delegasjonen ankommer tundraen ved *Naryana-Ty* i 1965. (Foto: Sven Skjenneberg; Copyright International Centre for Reindeer Husbandry).

Den norske delegasjonen møtte leder for kollektivfarmen Arkadiy P. Khatanzeyskiy og formann Konstantin A. Popov. Gruppen diskuterte reindriften i regionen og forklarte gjestene at området hadde fire reinflokker på mellom 2500 og 3600 dyr hver. Khatanzeyskiy og Popov informerte gjestene om at etter at dyrene ble overdratt til staten, ble størrelsen på den femte flokken redusert med 1000 dyr. I 1964 klarte de å beholde 95 prosent av de voksne dyrene og oppdrettet 835 kalver per 1000 simler (Skjenneberg et al., 1966b).

Ledkov-Malozemelskiy (1965) rapporterte videre for *Naryana Vynder*: “Nordmennene lyttet oppmerksomt og entusiastisk. Med notatbøker i fanget skrev herrerne Alstad og Skjenneberg ned dataene.” Gjestene ble fortalt om et nytt beitesystem som var blitt innført fem år tidligere, såkalt skiftende beitebruk, og som etter hvert ble distribuert til andre kollektivbruk.

Delegasjonen fikk også anledning til å besøke flokken og se gjeterne fange rein med *tynzey*, en spesiell type lasso, som de brukte til å fange en feit kalv til lunsj. Ledkov-Malozemelskiy (1965) husket hvordan herr Skjenneberg, som var så begeistret for alt han så, lot seg rive med av fotograferingen at han gikk seg vill i den enorme flokken. Han fortsatte med å nevne at *baloken* vakte stor interesse blant nordmennene: “De studerte den nøye, tok målinger og sa at de ville prøve å introdusere denne erfaringen fra nenetserne i Norge.”

Gjeterne forklarte gjestene at tidligere, da de [gjeterne] bodde i *lavvu* med familiene sine, var husholdningen ganske tungvint. De trengte opptil 50 sleder (og noen ganger flere) og hundrevis av kjørere for å komme seg rundt. Etter at *balok* ble introdusert, var det nok med fem kjørere til frakte «huset», og resten av eiendommen ble plassert på tre sleder. I *baloken*, som Ledkov-Malozemelskiy (1965) beskrev, spanderte gjeterne en delikat middag på nordmennene: “Gjestene var engasjert i en vennlig forretningssamtale under lunsjen. Innimellom ristet veggene i *baloken* av høylytt latter og vitser. De kalte gjestene for 'herr kapitalister'. Det var veldig varmt i *baloken*, selv om frosten kløp i ører og nese utenfor. Folk satt til bords i dress. Varmen og hyggen gjorde alle i godt humør, spesielt de besøkende fra et fjernt vestlig land. De innrømmet at de tross alt ikke hadde forventet å møte reindriftsutøvere i en så vakker bolig på den arktiske tundraen.”

S. Skjenneberg avsluttet besøket: “Under vårt korte opphold i deres flokk og *balok* fikk vi se og lære mye interessant og nyttig. **Vi takker oppriktig våre sovjetiske kamerater for denne muligheten og for gjestfriheten som ble vist av formannen, formannen og gjeterne.** Vi tar gjerne imot gjester fra Nenetsdistriktet i Norge. Vi ønsker herr Popov, formann Khatanzejskiy og alle kollektivarbeiderne stor suksess i reindriften...” (Ledkov-Malozemelskiy, 1965).

Oversetteren Per Mohr ga uttrykk for delegasjonens generelle oppfatning under en offisiell mottakelse hos regionens leder: “Et av problemene [for Norge] som må forbedres, er arbeids- og levevilkårene for de som driver med reindrift. Vi forstår at landene våre har et felles problem å løse: å bruke rikdommen i den nordlige naturen til fordel for menneskene. Med oss til Norge vil vi ikke bare ta med oss minnene fra det vakre landet og **de fantastiske menneskene, men også all den kunnskapen vi kan bruke for å oppnå bedre resultater**” (Ledkov-Malozemelskiy, 1965).

*Naryana Vynder* konkluderte: “Alt virket nytt og betydningsfullt for nordmennene: planøkonomien vår, regnskapsprinsippene og det nye systemet for

organisering av reindriften. De studerte det nøye, tok målinger og sa at de ville prøve å innføre denne erfaringen fra nenetserne i Norge” (Ledkov-Malozemelskij, 1965).

En svensk delegasjon besøkte også Naryan-Mar i desember 1965. I løpet av tre dager i Nenets nasjonale distrikt besøkte delegasjonen pelsdyr- og reindrifftsbrigadene på kollektivfarmen *Kharp* og så boligene deres (Naryana Vynder, 1966). Kollektivlederne introduserte de svenske gjestene for økonomien i reindrifftsforvaltningen og problemene de sto overfor da de overførte reindrifftsutøverne til den bofaste livsstilen. Den siste dagen var satt av til et besøk på forsøksstasjonen for landbruk, der lederen for gården, F. I. Semjasjkin, presenterte arbeidsorganisering i reindriften, noe delegasjonen berømmet. F. I. Semjasjkin overrakte også en brosjyre til den utenlandske delegasjonen om organisering av reindrift (Naryana Vynder, 1965; Wikman et al., 1967). Dessverre har det ikke vært mulig å følge opp effekten av dette besøket i Sverige eller i svenske medier. Men to år etter besøket, i 1967, fulgte Wikman et al. opp med en rapport: “Vitenskapelige nyheter eller resultater fra besøket var mindre enn forventet. Sovjetunionen prioriterer utviklingen av systematiske forskningsmetoder i reindrifftsforskningen, men vi ligger foran reinslaktingen i Sverige” (Wikman et al., 1967).

Presidenten i Norske Reindriftssamers Landsforbund (1965-1973), Paul Fjellheim, og reindriftssamene Per Anders Smuk, rektor ved Samisk reindriftsskole, og Per Holm Varsi besøkte Murmansk-regionen i 1974. Besøket var støttet av det norske utenriksdepartementets kulturutviklingsprogram. Det fant sted før reindrifftsreformen i Norge (Reindrifftsnytt nr. 3, 1975), men vi har ikke klart å finne rapportene deres.

En detaljert beskrivelse av observasjonene som de nordiske og sovjetiske ekspertene rapporterte, følger etter den historiske gjennomgangen av deres respektive besøk.

## 4.3 Observasjoner rapportert av de nordiske ekspertene

### 4.3.1 Om reindrifftsforskning

**Yrjö Alaruikka (1959):** “... Noen steder ble vi fortalt at de testet lavvu-lignende hytter laget av aluminium. Disse hyttene var også bygget av harde plater ...”. (Naryana Vynder, 1958a, b).

**Anders Fjellheim (1960):** “Russerne driver forskning og eksperimentell virksomhet. De disponerte 5000 rein fordelt og isolert i flere flokker - til sitt forskningsarbeid (Fjellheim, 1960, 1961; Fjellheim, 1963). Hvert større reindrifftsområde hadde sin egen forskningsstasjon, og det ble utført mye vitenskapelig arbeid. Forskningen har pågått i 20 år. Det er stor interesse for reindrift fra myndighetenes og ideens side, og det satses mye på å utvikle næringen. På forskningsstasjonene forskes det på økonomi, bekjempelse av sykdom og genetiske egenskaper. Beiteområder

*undersøkes og analyseres for å se hvilken føde de kan produsere for reinen. Innsprøyting av giftige væsker hadde gitt gode resultater for bekjempelse av reinbrems. Reinsdyrgevir ble brukt til å produsere medisiner”.*

**Anders Fjellheim i Dagbladet (1960):** *“Sovjetrusserne driver tamreindrift etter helt andre retningslinjer enn vi gjør her i landet. De har opprettet forskningsstasjoner og gjennom planmessig avl utviklet store, kraftige dyr. De bruker spesielt utvalgte avlsokser. For å gjøre det så rasjonelt som mulig, slaktes halvparten av kalvene i oktober - ca. åtte måneder gamle” (Adressavisen, VG og Dagbladet, 1960).*

**Sven Skjenneberg et al (1966a):** *“Reindrifsforskningen har vært godt utviklet. Hovedinntrykket av den sovjetrussiske reindriften var positivt. Reindriften bruker de store områdene i nord og er en naturlig del av naturutnyttelsen her. Reindriften ble tidligere likestilt med jordbruket. Masterarbeidet for å utvikle den enda mer viser den omfattende forskningsinnsatsen. Selv om forholdene på mange måter er svært forskjellige, har vi likevel en rekke felles problemer når det gjelder forskning, som reinens biologi og sykdommer, beite- og ernæringsspørsmål, avl og andre praktiske driftsmetoder, opplæring og flere ting som vi absolutt bør holde nær kontakt med” (Skjenneberg et al., 1966b).*

#### 4.3.2 Om utdanning

**Anders Fjellheim for Reindriftsbladet (1960):** *“Det ble opprettet to- og treårige yrkesskoler for reindriftsutøvere. Her ble det undervist i økonomi, anatomi, reinsdyrsykdommer, gjeteteknikk, rovdyrbekjempelse, slakting og kastring. Det fantes mye faglitteratur om reindrift” (Fjellheim, 1960).*

#### 4.3.3 I kollektivflokkene

**Anders Fjellheim for Reindriftsbladet (1960):** *“En samdrift av reinflokken var vanligvis inndelt i mindre enheter, såkalte brigader. Hver brigade ble holdt strengt atskilt og hadde sitt eget merke. For å rasjonalisere arbeidet brukte man gjerder. Kvinner deltok ikke i arbeidet med rein, men det var vanlig med et par i hver brigade som hadde ansvar for husholdningen. En gjeter hadde lov til å ha opptil 50 egne dyr, ellers hadde de lønn.”*

**Sven Skjenneberg et al (1966b):** *“Reindriften er i dag organisert enten i statseide (sovkhazer) eller kollektivt eide reinflokker (kolkhozer). Bare noen få små og isolerte stammer praktiserer sin gamle reinnomadisme og eier reinen selv. ...Hver familie kan ha opptil 50 rein privat, men det er noen som har flere...”.*

#### 4.3.4 Om avl

**Yrjö Alaruikka (1959):** “...I Russland har de fokusert mye på selektiv avl av rein. De har satt opp forsøksanlegg der de følger nøye med på veksthastigheten og den ekstra veksten hos ulike dyr. De tar også hensyn til dyrenes lynne. Graden av selektiv avl (fig. 4.11a og 4.11b) er høyest i testområdene, deretter i de sovjetiske samvirke brigadene og til slutt i flokkene til kollektivbrukene. De bytter stutier mest mellom de statlige testområdene og de statlige flokkene; derfor er graden av selektiv avl høyere i disse enn i kollektivbrukene...” (Naryana Vynder, 1959).



**Fig. 4.11A.** Selektiv vitenskapelig avl i Nenets nasjonaldistrikt imponerte de finske delegasjonene som var på besøk på slutten av 1950-tallet med vitenskapelig utvelgelse av avlsokser og spesielle avlsbesetninger. (Foto: trykt med tillatelse fra *Paliskuntain yhdistys*, Rovaniemi, Finland).



**Fig. 4.11B.** Finske delegasjoner på besøk i Sovjetunionen på 1950-tallet var vitne til slaktning av store 5-6 måneder gamle kalver. (Foto: trykt med tillatelse fra *Paliskuntain yhdistys*, Rovaniemi, Finland).

**Sven Skjenneberg (1966b):** “Avlsarbeidet foregår i forsøksgruppene og i noen av de bedre statsbesetningene. Avlsdyrene selekteres ut etter sine prestasjoner når det gjelder å produsere store og gode kalver. I løpet av paringssesongen skilles de beste dyrene ut i bestemte besetninger. Derfor parer man de beste med de beste og forsyner hele avlsbesetningen fra disse “elitebesetningene”. Priobratchenskiy på Loparskaia hevder at avlsarbeidet kunne gi gode resultater med hensyn til dyrenes størrelse og evne til å overleve under vanskelige forhold”.

#### 4.3.5 Om slakting

**Yrjö Alarukka (1959):** “Avhengig av hvor lønnsomt det er i løpet av året, slaktes ca. 25-33 % av reinen. De utvalgte dyrene skilles ut fra flokken og kjøres til slakteriene, der selve slaktingen foregår”.

**Anders Fjellheim for Reindrifftsbladet (1960):** “For å gjøre det hele så rasjonelt som mulig, slaktes halvparten av kalvene i oktober, ca. åtte måneder gamle. De har da oppnådd en slaktevekt på opptil 40 kg, eller nesten det dobbelte av hva man kan forvente her i landet. .. I oktober ble 50 prosent av kalvene slaktet. Etter at denne kalveslaktingen var fullført, ble flokkene talt. Under denne tellingen var fagfolk til stede som bestemte hva som skulle slaktes eller brukes til avl. Avlsdyrene og slaktedyrene ble deretter merket med hvert sitt merke”. “Staten kjøpte opp de produktene som ikke ble brukt i kollektivet. Gjennomsnittsvekten på kalvene var 32 kg, men de kunne veie opptil 40 kg.”

**Sven Skjenneberg et al (1966b):** “Slaktingen var basert på kalveslakting. Opptil 75-80 prosent av kalvene ble slaktet om høsten. Gjennomsnittlig slaktevekt for kalv var 25 kg og for voksne dyr 45-60 kg. Slaktingen foregikk i flokkene under tilsyn av en veterinær. Slakting av kalver krever et lite tap for at besetningen skal kunne opprettholdes etter slakting. 47-65 % var simler over ett år, og 10 % var okserein. En avlsbukk brukes til 15-18 simler. Bukkene brukes frem til de er ca. fem år gamle”.

**Wikman (1967):** “...men vi ligger foran reinslaktingen i Sverige. I Russland anbefales det å slakte én okserein på 15-18 simle. **Slakting av kalver forekommer i Murmansk og Archangelsk, så mye som 60% av kalvene slaktes hvis andelen simler er høy.** I Magadan slaktes hovedsakelig voksen rein, og bare 25 % av kalvene. Kjøtt fra kalver er billigere å produsere når trekkutene er korte og ikke krever mye av kalvenes kondisjon, og når reindriftsutøverne ikke trenger mange rein til transport. Slakting av voksne rein ble ansett som risikabelt på grunn av sykdomsbaserte tap og ulykker. Derfor ble kalvene foretrukket til slakting. I tillegg er kalvekjøtt mer smakfullt og bør betales bedre, og selv i Russland er det en tendens til at man går over til mindre fett i menneskefødte”.

#### 4.3.6 Om flokkens sammensetning

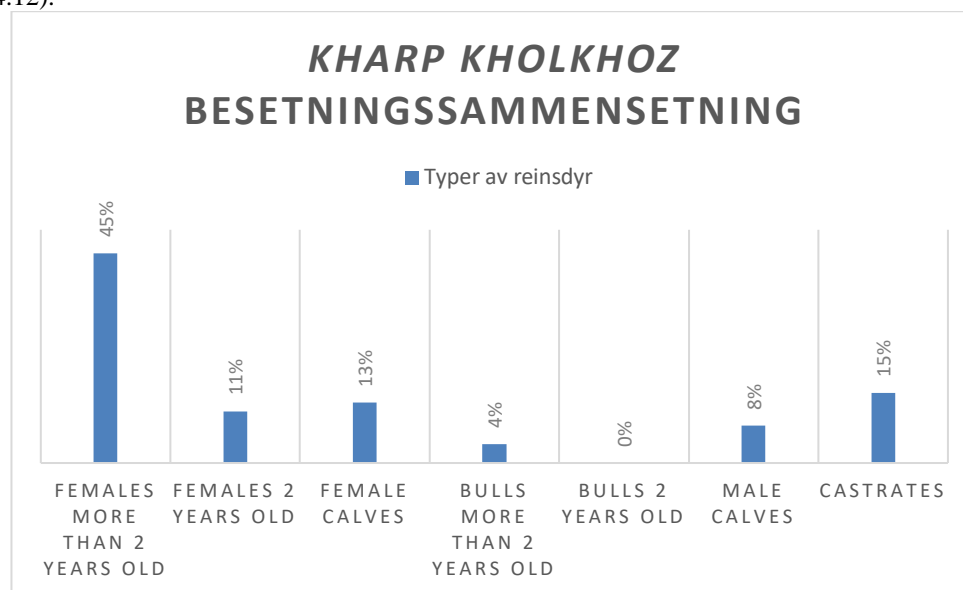
**Yrjö Alarukka (1959):** “...56-60 % av reinen i forsøksflokken var simler, og kalvingsprosenten varierte mellom 90-98 %. 90 % av kalvene overlevde hvert år,



så det var relativt få simler uten kalv i flokken som ikke hadde vært i stand til å forsørge og ta vare på kalvene sine. Denne frekvensen skyldes selvfølgelig den selektive avlen... bestanden fornyer seg selv i løpet av omtrent åtte år, siden ca. 75 % av kalvene slaktes hver høst”.

**Sven Skjenneberg (1966b):** “Denne flokken kunne være på mellom 1500 og 2000 dyr. Dyrene var noe større enn norsk rein. Dette så man særlig på kalvene. Dyrene var tamme. Ca. 10% av flokken var kjørrerein, 3-4% intakte okser og 62% simler”.

**Wikman (1967):** “Da vi besøkte Kharp Kholkhoz 8 km nord for Naryan-Mar, besto reinflokken av 18500 dyr, fordelt på 11 brigader med 4-5 gjetere i hver” (figur 4.12):



**Fig. 4.12** Flokksammensetning i Kharp Kholkhoz av Wikman (1967).

#### 4.3.7 Om kjøttproduksjon

**Yrjö Alaruikka (1959):** “De har gjort kjøttproduksjonen selvforsynt i et område der det ville vært mange ganger dyrere å holde storfe, noe som i sin tur ville ha vanskeliggjort folks levebrød ytterligere...”

**Sven Skjenneberg (1966b):** “Den totale produksjonen av reinkjøtt var 25000 tonn årlig eller 12,5 kg per rein. I Nenets autonome region ble det tidlig produsert 75000 kalver av totalt 172000 rein”.

#### 4.4 Besøk til de nordiske landene

I 1957 besøkte den første delegasjonen av eksperter reindrift i Finland 4.-23. oktober, med professor Vladimir N. Andreev fra Naryan-Mar Agricultural Experimental Station, Nenets National District, og veterinær D. N. Tsypanov. Tsypanov var leder for reindrift og landbruk i republikken Komi. I Rovaniemi møtte den sovjetiske delegasjonen direktøren for *Paliskuntain yhdistys*, Yrjö Alfred Alaruikka, grunnleggeren og den første direktøren for Reindrifftsforbundet i Finland, og tolken Otto V. Itkonen (figur 4.13 og 4.14).



**Fig. 4.13. Reindriftseksperter fra Sovjetunionen i Rovaniemi, oktober 1957. Fra venstre til høyre: Professor i biologi Vladimir N. Andreev, veterinær Dmitrii M. Tsypanov, tolk Otto Itkonen og direktør Yrjö Alaruikka. (Foto: trykt med tillatelse fra *Paliskuntain yhdistys*, Rovaniemi, Finland).**

I oktober 1957 besøkte visedirektøren for Forskningsinstituttet for landbruk i det fjerne nord, doktor i biologiske vitenskaper, V.N. Andreev, og sjefen for reindrifftsavdelingen i Komi-republikkens landbruksdepartement, æresveterinær D.M. Tsypanov, Finland som en del av en vitenskapelig ekspedisjon. De studerte grundig den finske reindriftens struktur og forvaltningssystem.



**Fig. 4.14** Sovjetiske eksperter betrakter det norsk-finske riksreingjerdet ved Hetta, Enontekis, Finland, i oktober 1957. Professor Andreev (til venstre), veterinær Tsypanov (i midten) og tolken Itkonen (til høyre) rapporterer om analysene av gjerdet (Andreev, 1959) (Foto: trykt med tillatelse fra *Paliskuntain yhdistys*, Rovaniemi, Finland).

I 1957 reiste professor Andreevs delegasjon rundt i Finlands samiske områder: I Sodankylä, Enare og Enontekis intervjuet gruppen reindriftsutøvere, og i Enare ble de introdusert for fiskeoppdrettsanlegget og sameskolen. De sovjetiske ekspertene rapporterte at reindriften i Øst-Sibir fortsatt står overfor mange uløste problemer, men at vitenskapen bidrar til å finne løsninger. Delegasjonen diskuterte at en perfekt utnyttelse av beiteområdene på passende tidspunkter oppnås ved å utarbeide planer for flytting av rein. Det ble påpekt at man bør være spesielt oppmerksom på å vurdere og kartlegge beiteområder (fig. 4.13 og 4.14). De hevdet at denne tilnærmingen ville gjøre det mulig å utnytte beitene på best mulig måte (Alaruikka, 1959; Naryana Vynder, 1958a, b).

I 1958 rapporterte avisen *Naryana Vynder* i Naryan-Mar om besøket: “Generelt var det reinbeitene og deres vegetasjon som var gjenstand for gjestenes interesse. Vi har vandret i to og en halv uke sammen med reindriftsekspertene fra vår store nabo i Lappland og senest i hovedstaden, hvor vi med glede fulgte dem da det finsk-norske fellesutvalgsmøtet tilfeldigvis var der de samme dagene. Utviklingen av vennskapelige sovjetisk-finske forbindelser gjorde det mulig for oss å reise til dette landet, der vi besøkte alle de viktigste finske reindriftssentrene. For første gang var finske reineiere vertskap for sine sovjetiske kolleger. Finsk reindrift utvikler seg i en kapitalistisk økonomi og har ikke de fordelene og prestasjonene som kjennetegner den sovjetiske sosialistiske reindriften. De finske reindriftsutøvernes erfaringer kan imidlertid delvis brukes i vår reindrift” (Naryana Vynder, 1958a, b).

I 1965 besøkte Vostryakov og Mezhetskiy Finnmark og rapporterte om dette besøket i senere publikasjoner (fig. 4.2 og 4.3).

I 1971 var Finland vertskap for Det Internasjonale Reindriftssymposiet. En av deltakerne på konferansen var P. Rochev, direktør for Naryan-Mar Agricultural Experimental Station. Da han kom tilbake, fortalte han om sine erfaringer med finsk reindrift i et foredrag for reindriftsutøvere fra Volkova, Verkhnjaja Pesja og

Nizjnaja Pesja, samt fra kollektivbrukene *Way to Communism* og *Naryana Ty og Malozemelskaja* brigadegruppe i Naryan-Mar landbrukskooperativet (Rochev, 1971c).

Den 13. juni 1971 rapporterte avisen *New North* at P. Rochev "gjentatte ganger understreket at Finland hadde utnyttet biproduktene fra reinsdyr - horn og skinn - på en god måte. Finnene lager ulike suvenirer av disse materialene, som er svært populære blant turister. Finnene er imidlertid enige om at sovjetisk reindrift generelt gir flere produkter enn deres egen. På bakgrunn av erfaringene fra reindriften i Nenets okrug har finnene satt seg som mål å øke simlefokkene til 60-70 prosent" (Rochev, 1971a).

Den sovjetiske delegasjonens besøk til symposiet ble mulig etter vedtaket på den første all-skandinaviske vitenskapelige konferansen om reindrift i 1969, som samlet eksperter på reindrift fra Finland, Norge og Sverige. Et enstemmig ønske om å ha med en sovjetisk ekspertdelegasjon førte de sovjetiske forskerne til finske Rovaniemi i 1971. Symposiet tok opp spørsmål knyttet til reindrift i Sovjetunionen og de skandinaviske landene, resultatene av vitenskapelig forskning på reinavl, metoder for bekjempelse av reinbrems, blodsugende insekter og beskyttelse av rein mot disse, nekrobakteriose hos rein, vitenskapelig forskning på rasjonell bruk av reinbeiter, koordinering av forskning og samarbeid om reindrift, etc. (Rochev, 1971a).

De skandinaviske deltakerne på symposiet viste stor interesse for de sovjetiske erfaringene innen reindriftnforskning. Delegasjonene fra Finland, Norge og Sverige hevdet at etableringen av kontakter med sovjetiske spesialister var spesielt verdifullt for reindriftsutøvere i de skandinaviske landene fordi forskningsarbeidet på reindrift i Sovjetunionen var på et høyere nivå enn i Skandinavia (Rochev, 1971a). Tapene i reindriften i Sovjetunionen var mye mindre enn i Finland, noe som viser at nivået på reindriften er høyere under sosialistiske produktjonsforhold (Rochev, 1971b).

Reindrifts ekspert F. Filippov, sjef forsker ved Naryan-Mar-stasjonen, fortalte avisen *New North* om sine observasjoner fra besøket: "Det sentrale organet i foreningen er Finlands Reindriftsforbund, som ble grunnlagt i 1926. Oppgavene til denne organisasjonen er å knytte sammen alle disse separate foreningene, utvikle reindriften, organisere markedsføringen av produktene, utføre ulike vitenskapelige undersøkelser og overholde lover og forskrifter på reindriftsområdet" (Filippov, 1971).

Filippov husket besøket til den finske delegasjonen ledet av Y. Alaruikka på Nenets-tundraen i 1958: "I 1958 besøkte han [Yrjö Alaruikka] vårt Nenets-distrikt. Han kjørte med rein langs brigadene på Malozemelskaja-tundraen fra Hangurei til Indigi" (fig. 4.15).

"Han er fortsatt fornøyd med den turen. Og reisen var svært nyttig for finsk reindrift. **Finnene lånte flokkstrukturen med en høy andel av avlsdyr fra oss. Denne erfaringen gjorde det mulig for dem å øke produksjonen av reinkjøtt betydelig.** Ifølge Alaruikka har det finske reindriftsforbundet satt seg som mål å øke antall avlsdyr til 60-70 prosent" (Filippov, 1971). Flere av deres observasjoner følger i neste avsnitt av kapitlet.

I 1974 var Finland vertskap for en ny reindriftnkonferanse der sovjetiske reindriftn eksperter deltok. Reindriftn ekspert Dr. O. Rapoport, som da arbeidet ved Murmansk Zonal Reindeer Experimental Station, utdypet den sovjetiske

forskningserfaringen på området: “Staten gir økonomisk støtte til forskningsinstitusjoner og forsøksstasjoner, for eksempel i Magadan, Jakutsk, Murmansk, Taimyr og Yamal. Flere skandinaviske forskere har besøkt sovjetiske forskningsinstitusjoner og lært av vårt arbeid med reinavl.” Konferansedeltakerne var imidlertid enige om at en av hovedutfordringene for både sovjetiske og nordiske reindriftsutøvere var økt produksjon, et problem som i Sovjetunionen ble løst gjennom selektiv avl (Brushinin et al., 1980; Rapoport, 1975).



Fig. 4.15 Yrjö Alaruikka fra Finland kjører med rein på Nenets tundra i 1958. (Foto: trykt med tillatelse fra *Paliskuntain yhdistys*, Rovaniemi, Finland).

## 4.5 Observasjoner rapportert av de sovjetiske ekspertene

### 4.5.1 Om økonomi

**Vostryakov og Mezhetskiy (1968):** “Reindriftenes private karakter begrenser mulighetene for statlig regulering av denne delen av økonomien. Statens innflytelse begrenser seg til utarbeidelse av lovgivning om reindrift, formidling og kontroll med gjennomføringen. Staten er også engasjert i bygging av innvendige gjerder på reinbeitene, subsidierer bygging av produksjonsanlegg for reindriftsutøvere (slakterier, koraller), boligbygg, innkjøp av moderne transportmidler (biler, snømotor-sykler osv.) og andre behov”.

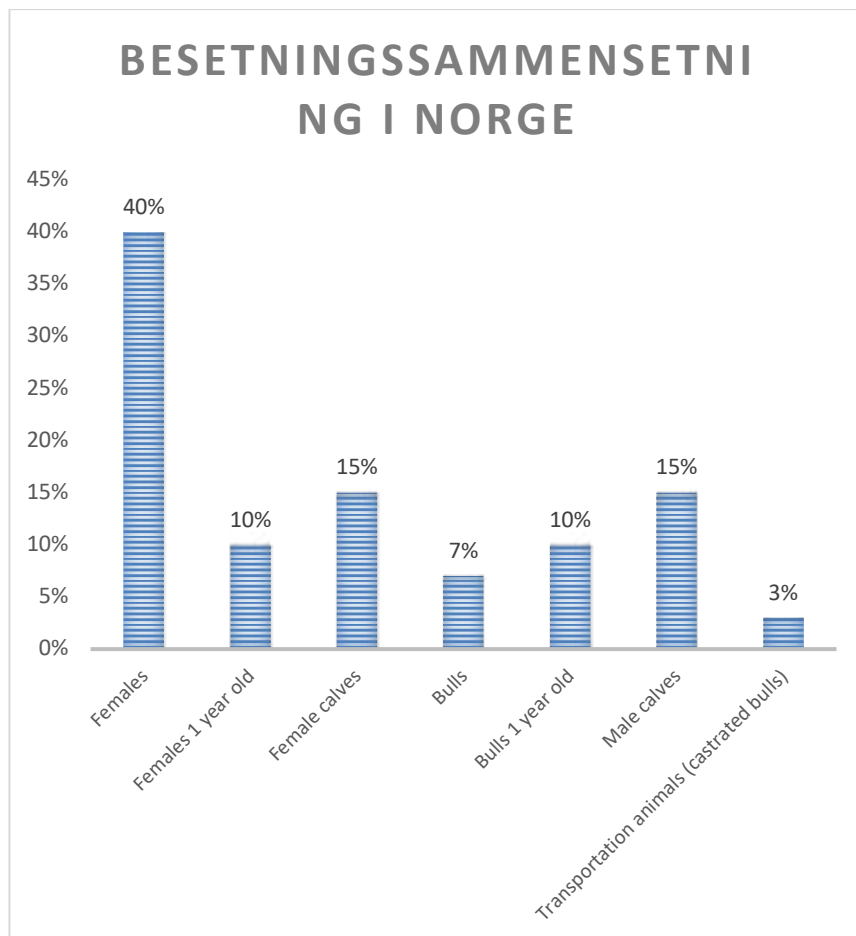
#### 4.5.2 Om eierskapet til reinen

**Vostryakov og Mezhetskiy (1968):** “Organisasjonsprinsippene i norsk reindrift er først og fremst bestemt av fullt privat eierskap til reinen. Det finnes ikke noe offentlig reineierneskap i Norge, og de private eierne er svært mange: bare i Finnmark er det registrert mer enn tre tusen forskjellige eiere. Selv forsøksflokken til Statens veterinærmedisinske forsøksstasjon for reindrift (Harstad) består av rein som leies på kontrakt fra fire eiere. Den økonomiske og kulturelle utviklingen gjør imidlertid at vi ser etter nye former for organisering av reindriften. **En slik anerkjent form for reindriftsorganisering i Norge er andelslag som forener et stort antall reineiere.**”

#### 4.5.3 Om flokkens sammensetning

**Vostryakov og Mezhetskiy (1968):** “Flokkstrukturen har alltid vært viktig. I den senere tid er det gjort store anstrengelser for å forstå flokkstrukturen i norsk reindrift, som nå er inne i en kaotisk utvikling”. “Med en slik flokkstruktur er de viktigste slaktedyrene halvannet år gamle hanndyr og voksne rein av blandet alder og kjønn” (Vostryakov & Mezhetskiy, 1968).

Vostryakov og Mezhetskiy (1968) sammenstilte også tallene om reindrift og konkluderte med at om høsten, etter slakting av rein, så strukturen i den norske reinflokken slik ut (figur 4.16):



**Fig. 4.16** Reinflokkens sammensetning i Norge av Vostryakov & Mezhetskiy (1968).

Likevel bemerket Vostryakov og Mezhetskiy (1968) at *“ifølge Skjenneberg er imidlertid ikke denne strukturen karakteristisk for landet fordi det utføres spesielle eksperimenter i besetningen, noe som gir et mindre antall reinsbukker i avl “*. De fortsatte sin observasjon: ***“Reineiere mener at flokken bør øke antallet simler betydelig, bringe det opp til 80% og slakte hovedsakelig kalver ved 5-6 måneders alder. Dette vil ifølge ekspertene øke inntektene fra reindriften”*** (Vostryakov & Mezhetskiy, 1968).

*“I dag utgjør kjørerein ca. 2-3 % av flokkstrukturen: En gjennomsnittlig reindriftsfamilie har opptil 30 slede-reinsdyr. I løpet av de siste 5-8 årene har det blitt utviklet og innført strenge regler for kastrering av rein i Norge. Siden 1957 har reindriftsutøverne bare hatt lov til å bruke én kastreringsmetode - å kutte sædstrengen ublodig med en spesiell tang. Reindriftsutøverne lærer opp i denne metoden, og det er bare veterinærer som har lov til å kastrere rein på en åpen metode”* (Vostryakov & Mezhetskiy, 1968).

#### 4.5.4 Om avl

**Vostryakov og Mezhetskiy (1968):** *“I norsk reindrift drives det ikke noe målrettet avlsarbeid. Menneskelig inngripen er hovedsakelig begrenset til høstslakting av dyr. Ved utslakting av rein tar de først bort gamle og svake dyr og de som av en eller annen grunn ikke tilfredsstillere eieren. I tillegg slaktes simler som har gått i to år. Per 30 simler er det 3-4 okserein igjen til brunst, og de beste produksjonsdyr er 3-4 år gamle hanndyr”.*

#### 4.5.5 Om gjeterens livsgrunnlag

**Vostryakov og Mezhetskiy (1968):** *“I dag er det i gjennomsnitt 5,5 barn i en samisk familie i Finnmark, hvor 48 % av alle samer bor; mange familier har 8-10 barn, mer enn 10 % av de samiske familiene har mer enn 10 barn. På grunn av de høye fødselstallene blant samene oppstår det et sysselsettingsproblem. Situasjonen kommer bare til å bli verre siden det ikke er planlagt noen økning i reintallet i landet på grunn av mangel på ledige beiter. Derfor er det heller ikke mulig å øke reintallet til en reineier, hvis familie bare blir større.”*

#### 4.5.6 Om sedentarisering

**Vostryakov og Mezhetskiy (1968):** *“Reindriftssamenes overgang til fast bosetting begynte for relativt lenge siden. Først var det spontant, men senere - med inngripen og deltakelse fra staten. Overgangen er nødvendig på grunn av den generelle tekniske og kulturelle utviklingen i landet og behovet for intensivering av reindriften, samt statlige interesser. Den avgjørende faktoren for den vellykkede overgangen til bofasthet for norske reindriftsutøvere er byggingen av gode veier i landet. Andre positive faktorer, spesielt de naturgeografiske forholdene som er gunstige for reindrift, gjorde det mulig for reindriftsutøverne å bruke det semi-frie reinbeitesystemet på en vellykket måte. For å få samene raskest interessert i mulig overgang til bofasthet og lette denne prosessen, bygde staten først hus for reindriftsutøverne. Senere ble husene bygget på reindriftssamenes regning ved hjelp av langsiktige statslån. De fleste reindriftsfamilier har to hus: et sommer- og et vinterhus; det første er bygget på sommerbeite, det andre på vinterbeite.”*

Vostryakov og Mezhetskiy (1968) bemerker også at ifølge norske eksperter **“er det ikke lett å lære de tidligere samiske nomadene å bruke hus og eiendom riktig, å gå over til en fastboende livsstil. I takt med at reindriftssamene ble bofaste, dukket det opp aviser på nasjonalspråket. For eksempel utgis det to aviser i Finnmark, og radioprogrammer sendes med jevne mellomrom på samisk”.**



#### 4.5.7 Om flytting

**Vostryakov og Mezhetskiy (1968):** “Reindriftsutøvere trekker fra vinterbeite til sommerbeite, avhengig av veier og transportmidler, nomaderuter og andre forhold, på en av følgende måter. 1. En del av reindriftsfamilien bor permanent i vinterhuset, og bare de familiemedlemmene som passer reinen, drar til sommerbeitene. 2. Reineierne transporterer eiendom og familie til sommerhusene med rein. I dette tilfellet krever det mye å flytte dyrene. 3. Den mest populære måten å flytte til sommerbeite på er med bil når veiene er i orden igjen etter telen. Før familien flytter med reinflokken, er det bare reindriftsutøvere som drar til sommerbeitene og bor der i telt eller primitive jordhytter”.

#### 4.5.8 Om forvaltningen av flokken

**Vostryakov og Mezhetskiy (1968):** “Reinen i Norge telles fra 1. april i inneværende år. Dette skyldes at reinens semi-frie beiting gjør at samling, telling og høstslaktning starter i midten av oktober og avsluttes i mars neste år. All sammenfattende informasjon om reintallet for det siste året mottas først i april. Resultatene av reingtellingen innhentes på en spesiell måte. Tellingen er basert på antall voksne rein som er igjen etter slaktning, med tillegg av 25 % kalver; dette vil utgjøre hovedstammen”.

#### 4.5.9 Om slaktning

**Moshnikov (1960):** “Gjestene fikk også vite at det ble gitt vanlig salt til dyrene om vinteren, og at mer enn 50 % av kalvene ble slaktet som kalver for å beskytte beite og for å heve kvaliteten på kjøtt og skinn. Nordmenn slakter bare voksne dyr.” “Jeg har aldri”, utbrøt de besøkende da de fikk se en stor reinflokk på over 3000 dyr. “Vi har ikke flokker på mer enn 400-450 dyr”, sa de samiske gjestene.”

**Rochev (1971a):** “Det var hyggelig å høre at de skandinaviske spesialistene uttalte seg positivt om vår reindrift etter besøket i Nenets okrug. Som et resultat lånte de fra oss ideen om en høy prosentandel av simler. Tidligere var det flest voksne rein som ble slaktet i Finland. Nå slakter finnene kalver fordi kjøttet deres er mørere og mer smakfullt”.

**Rochev (1971d):** “Dermed oppnår mange foreninger maksimal kjøttproduksjon på grunn av sommerbeitene og økt kalvebestand. Det er et velkjent faktum at kalver født i perioden mai til slutten av september øker vekten 9-10 ganger. Unge rein eldre enn seks måneder oppnår ikke slike resultater, verken relativt eller kvantitativt. I det andre leveåret er vekten til unge dyr ikke engang 30 % av høstvekten. Reineiere forstår denne faktoren. Derfor bestreber de seg på å slakte kalver om høsten; de slakter hovedsakelig ungdyr fra inneværende fødselsår.”

#### 4.5.10 Om reintallene

**Vostryakov og Mezhetskiy (1968):** *“I 1958 utgjorde andelen reindrifstøvere med mindre enn 100 rein 28,6 %; i 1965 var den redusert til 16,9 %. Samtidig økte antallet reindrifstøvere med større reinflokker. Således økte antallet reineiere med mer enn 200 rein med 6% sammenlignet med 1958. Sammen med en viss økning i reintallet i bestanden, øker også antallet samiske reindrifstøvere. Derfor økte det gjennomsnittlige reintallet pr. medlem av en reindrifsfamilie fra 50 til 74 i perioden 1949-1957 og sank til 66 rein i 1965”.*

#### 4.5.11 Om beite

**Naryana Vynder (1958a, b):** *“Generelt var det reinbeitene og deres vegetasjon som var gjenstand for gjestenes interesse. Vi har vandret i to og en halv uke sammen med reindrifsekspertene fra vår store nabo i Lappland og senest i hovedstaden, hvor vi med glede fulgte dem da det finsk-norske fellesutvalgsmøtet tilfeldigvis fant sted på de samme dagene. Utviklingen av vennskapelige sovjetisk-finske forbindelser gjorde det mulig for oss å reise til dette landet, der vi besøkte alle de viktigste finske reindrifssentrene. For første gang var finske reindrifstøvere vertskap for sine sovjetiske kolleger. Finsk reindrif utvikler seg i en kapitalistisk økonomi og har ikke de fordelene og resultatene som kjenner seg den sovjetiske sosialistiske reindriften. Erfaringene fra de finske reindrifstøverne kan imidlertid delvis brukes også i vår reindrif.”*

**Rochev (1971d):** *“I Finland er byggingen av trådgjerder på beitemarker mye brukt. Det gjør beiteprosessen mye enklere. Sommerjordsmonnet begrenser ikke utviklingen av reindriften; derfor brukes sommerbeitene til å fete opp så mye som mulig. For disse formålene ble det bestemt at antallet simler i flokkstrukturen må være størst mulig.”*

**Rochev (1971a):** *“Dessverre, i Finland, Sverige og Norge, er ønsket om å øke antall rein ikke i samsvar med organiseringen av beitene. Professor Andreev, en av de ledende sovjetiske ekspertene på reinbeite, kritiserte skandinavene i sin tale på symposiet. Han sa at de skandinaviske reinbeitene er mislykkede, og at en ytterligere økning i reintallet kan føre til en katastrofe. Derfor er hovedoppgaven i reindriften i Finland, Sverige og Norge å organisere gode beiter. Reineierne i Skandinavia tok takknemlig imot denne bemerkningen fra den sovjetiske forskeren”.*

#### 4.5.12 Ved føring

**Moshnikov (1960):** *“Gjestene skulle også få vite at vanlig salt ble gitt til dyrene om vinteren.”*

#### 4.5.13 Om kollektivisering

**Vostryakov og Mezhetskiy (1968):** *“I Norge mener man at den viktigste og eneste måten å gjøre fremskritt i reindriften på er å forene spredte reindrifstøvere i kooperativer (ikke bare kooperativ beiting av reinflokker, men også slaktning, for-edling og markedsføring av produkter, bygging av produksjonsanlegg osv.) Slike sammenslutninger vil bidra til å øke lønnsomheten i reindriften. I fremtiden vil mange reineiere ansette profesjonelle gjeter for å frigjøre seg fra arbeid i stillesit-tende landbrukssektorer. Selv om det er vanskelig å danne kooperativer, presser ikke staten på, men forklarer bare systematisk reindrifstøverne om behovet for disse tiltakene.”*

### 4.6 Diskusjon

Den norske forskeren Dag Lenvik er kjent for sin innføring av en ny modell, med annerledes flokkstruktur i samisk reindrift. Forskningen hans startet tidlig på 1970-tallet i Norge og ble formelt omtalt som en “strukturerings- og optimaliseringsprosess” (Lenvik, 1990). Ifølge Lenvik og Fjellheim var Dobrotvorskiys forskning på flokkstrukturering på 1930- og 1940-tallet en katalysator for den sovjetiske kalvelslaktingspraksisen som senere inspirerte nordiske eksperter (Lenvik, 1988; Lenvik & Fjellheim, 1987; Dobrotvorskiy, 1938). Dobrotvorskijs arbeid er lite omtalt i Fennoskandia (Lenvik, 1988). Denne strukturelle og rasjonelle praksisen hadde imidlertid negative konsekvenser for den reindrifstøvende nenetsiske befolkningen i Nenets autonome distrikt (Degteva, 2006; Degteva et al., 2023). Ifølge Holand (2006) ble en høyest mulig andel reproduktive simler kombinert med en slakteordning basert på kalver innført på 1960-tallet i Finland og senere i Norge. Den nye utviklingen av finsk reindrift ble en suksess på grunn av et stasjonært driftssystem i Finland med mindre behov for trekkdyr, og reindriften ble sterkt påvirket av finsk landbruk.

I Sovjetunionen var det viktig å øke størrelsen på reinflokkene. Flokkene kunne femdobles når både beite og rasjonelle ressurser var tilgjengelige (Polyakov, 1930). Polyakov (1930) argumenterer for at reindrift kan bli en næringsgren innen husdyrhold under visse betingelser. Denne grenen kan også organiseres i form av store, sosialiserte flokker - statsbruk og senere kollektivbruk. Faktisk var antallet besetninger avhengig av en rekke økonomiske hensyn (Polyakov, 1930); mer velstående flokker hadde en større andel simler enn de fattige og ga derfor en større bestand og størrelse på våren. Polyakov (1930) hevder at metoden som ble utviklet på 1930-tallet, med en høy andel simler, skulle øke reintallet og kjøttproduksjonen i Sovjetunionen.

Samtidig kollektiviserte sovjetstaten reindriftseiendommene ved hjelp av eksperimentell forskning og kollektiviseringsresultater for å rasjonalisere og effektivisere reinkjøttproduksjonen. Moderniseringen og rasjonaliseringen etterlot

reindrifstutøverne med en systematisk produksjonssvikt (Degteva et al., 2023). Økt reintall, nye flokkstrukturer og kalveslaktning var viktige faktorer i den sovjetiske kollektiviseringsprosessen.

I neste omgang påvirket disse prosessene indirekte den sosiale organiseringen av den samiske reindriften i Norge. Kapitlet belyser viktige milepæler i den grenseoverskridende utvekslingen og samarbeidet som resulterte i gjennomførbare endringer i reindriften på begge sider.

I Norge var storskalaslaktning av reinkalv for kjøttproduksjon lav før 1965. I 1967 argumenterte Loyd Villmo for at kalveproduksjonen i Norge burde økes. Han konkluderte med at "det var lite økonomisk fordelaktig å holde 40 % bukker" og hevdet at 10 % bukker ville være nok for 90 % simler (Elgvin, 1996).

I tillegg diskuterte en lang rekke norske stortingsmeldinger og offentlige utredninger om modernisering av den samiske reindriften i Norge på 1960- og 1970-tallet behovet for en ny modell, for eksempel den tidlige nevnte NOU 33, 72-utredningen.

I en senere stortingsmelding fra den norske regjeringen (Stortingsmelding 108, 1972-1973) ble det understreket: "Gjennom veiledning og opplysningsarbeid vil det være mulig å forebygge driftsformer som fører til store tap av dyr ... Det er også nødvendig å forbedre kjønns- og alderssammensetningen i reinflokkene og å selekttere avlsdyr" (s. 87).

Reformene i reindriften ble hilst velkommen av norske myndigheter (fig. 4.17 og 4.18). I St.meld. nr. 108 (1972-1973) het det: "Samvirkemodeller er ikke bare aktuelle i produksjons- og salgsløpet; Sverige og Finland har gode erfaringer med moderne driftssamvirke. Et organisert driftssamvirke i reindriften vil kunne føre til rasjonalisering og inntektsutjevning innen næringen."

Basert på disse forutsetningene ble det etablert en ny type reindriftskollektiv i Sør-Norge (fig. 4.16): "Det er 12 familier i Riast- Hyllingen, og hver familie har sin egen flokk og sine egne øremerker. Planen var å samle alle reinflokkene i distriktet i én flokk, og hver familie skulle eie en like stor andel av hver rein. Den nye ordningen innebar en økonomisk utjevning mellom familiene og vil føre til at både arbeid og utbytte blir det samme for alle. Hvis planen blir gjennomført, vil det blant annet bli lettere å drive målrettet avlsarbeid" (Finnmarken, 1973).

I 1972 hadde 50 % av reindrifstutøverne mindre enn 200 rein, noe som ble ansett som for lite til å dekke det moderne samfunnets økonomiske behov. I 1975 skrev Stortingsmelding nr. 13-1974-75, "Om handlingsplan for den sentrale samiske bosetting": "Skal reindriften overleve og være en tilfredsstillende arbeidsplass, må det skje en strukturendring. Hovedproblemet i dag er at det er for mange driftsenheter i forhold til naturressursene. Mer enn halvparten av driftsenhetene har så få dyr at det ikke er mulig å livnære seg av dem. På den annen side er de enhetene som har en slik flokk, ikke så store at det muliggjør intern regulering."

I 1976 besluttet Norge å modernisere og rasjonalisere den samiske reindriften ved å utvikle en moderne reindriftsforvaltning (Stortingsmelding 9). Avtalen innlemmet formelt samisk reinnomadisme og beskrev pengeoverføringer til næringen "under forutsetning av at rasjonell og effektiv produksjon" skulle sikres (Paine, 1996: s. 159).

På samme måte som de sovjetiske ekspertene satte seg som mål å øke produktiviteten, hadde også Finland og senere Norge som mål å øke kjøttproduksjonen. Deres observasjoner viser at de satset på å forbedre flokkstrukturen, slakte en større andel kalver, endre eierskapet til reinen og innføre nye arbeidsstandarder som skiftarbeid, boligprogrammer og mobile gjeterhytter.

Som man kan se, inkluderte ikke de norske reformene på den ene siden reindriftsutøvernes urfolkskunnskap (Eira et al., 2023), og på den andre siden var disse reformene ikke forankret i vitenskapen. Den samiske reindriftsreformen fulgte av en omfattende ytre streben etter “kunnskap og ekspertise” uten å se dybden av kunnskap som er akkumulert gjennom årtusener. Ingen av datidens reindrifts eksperter forsøkte å forstå begrensningene i den gjennomførte reformen og hvordan den påvirket den samiske reindriften. Samisk tradisjonell reindriftskunnskap har alltid vært tids- og romorientert: Alle beslutninger i reindriften er basert på førstehåndskunnskap opparbeidet gjennom generasjoner og århundrer av liv med og fra reinen.

Verken norske eller sovjetiske eksperter har undersøkt reindriftsutøvernes urfolkskunnskap. Et av de få unntakene er Yuzhakov (2004). Pilyasov og Kibenko (2023) beskrev og diskuterte utfordringene mellom statsstøttet reindrift og entreprenørskap i privat reindrift i den autonome regionen Yamalo-Nenets i Russland. Privat familieeid reindrift i Yamal bør betraktes som en fullverdig liten bedrift. Bare et slikt syn gjør det mulig for oss å forstå de nye motivene for nomadenes økonomiske atferd, som var skjult eller ikke kom til syne i perioden da den statlige reindriftsmodellen dominerte i de siste tiårene av sovjettiden (1960-1980-tallet). Vi mener at en lignende studie i Norge bør følge opp Pilyasov og Kibenkos arbeid (2023) (fig. 4.18).

# Reineierne i Røros over til kollektivdrift

## Et merke og likt utbytte til alle

Trondheim  
(NTB) Reineierne i Riast-Hyllingen reinbelte-distrikt på Røros-vidda planlegger en kollektivisering av driften, opplyser bladet Fjell-Ljom.

Det er 12 familier som driver med rein drift i Riast-Hyllingen, og hver familie har sin egen flokk og sine egne merker. Planen går ut på at hele tamreinstammen i

distriktet skal betraktes som en flokk, og hver familie skal eie en like stor del i hver rein.

Den nye ordningen vil innebære en økonomisk utjevning mellom familiene, og den fører til at både arbeid og utbytte blir den samme for alle. Dersom planen blir gjennomført, vil det blant annet bli lettere å drive et målbevisst avlsarbeid.

Fig. 4.17. Faksimile av avisen *Finmarken* fra 30. august 1973: "Reineierne på Røros over til kollektivisering. Ett øremerke og lik deling mellom alle. Reineierne i Riast-Hyllingen reinbelte-distrikt på Røros Vidva planlegger å kollektivisere driften, sier Fjell-Ljom."



**Fig. 4.18.** Etter besøket på Nenets-tundraen og brigaden Den Røde Rein i 1965 ble reindriftsekspertene fra Sovjetunionen - Petr N. Vostryakov, direktør for forskningsinstituttet for jordbruk i det fjerne nord (Norilsk) (t.v.), og Vasily S. Fedotov, direktør for Murmansk Zonal Reindeer Experimental Station, sammen med delegasjonen av eksperter fra Norge, invitert til middag hos den norske ambassadøren i Sovjetunionen Frithjof Halfdan Jacobsen. (ambassadør i Moskva 1961-1965 og 1970-1975). Frithjof Halfdan Jacobsen skulle senere bli den norske regjeringens viseminister (1966-1979) for Høyre. Gruppen ble også intervjuet av Moskva radio og sendt på norsk 22. desember 1965. (Foto: Sven Skjenneberg. Copyright Internasjonalt reindriftssenter).

## Referanser

- Adresseavisen. (1960). Norske samer har sett på reindrift i Sovjet. Interessant tur til Kola-halvøya 27. april. Norske samer har sett på reindrift i Sovjetunionen. Interessant tur til Kola-halvøya 27. april.
- Alaruikka, Y. (1959). Reindrift blant finsk-ugriske folk, Rovaniemi. På finsk 48 s.
- Andrejev, V. N. (1959). Pronhoidon kehitys-mahdollisuudet ita-siperiassa. *Poromies*, nr. 1. 4-9. Reindriftens utviklingsmuligheter i Sibir. *Poromies*, nr. 1, 4-9. På finsk. Arbeiderbladet. (1955a). Landbrukskomiteen tatt vel imot i Moskva 15. august side 1. Landbrukskomiteen tatt vel imot i Moskva 15. august side 1. Avisartikkel på norsk.
- Arbeiderbladet. (1955b). Landbrukskomiteén gikk i kloster ved Odessa og badet i Svartehavet. 17. september 1955 side 11. Landbrukskomiteén gikk i kloster ved Odessa og badet i Svartehavet. 17. september 1955 side 11. Avisartikkel på norsk.
- Bjørkdahl, K., & Lykke, K. V. (2023). *Leve, dø, kjøpe, spise* (s. 10158, 305 s.). London og New York.
- Brushinin, P. I., Ledkov, V. M., Rapoport, O. L., Rychlitsky A. D., Khylyma Y. F., & Makridin V. P. (1980). *Retningslinjer for reindrift i Nenets autonome region*. Retningslinjene er anbefalt for publisering av Academic Board of the Naryan-Mar Agricultural Experimental Station, referat fra møte nr. 5 av 12. mai 1980. Institutt for den ikke-svarte jordsonen i All-Union Academy of Agricultural Science. (RSFSR).
- Dagbladet. (1960). Norsk same fra Sovjet. Reinen i kollektivbruk i Murmansk. s 10 nr 95, 25. april Norsk same fra Sovjet. Reinen i kollektivbruk i Murmansk. p 10 nr 95 25. april. Privat telegram fra Anders Fjellheim.
- Degteva, A. (2006). *Oljeindustri og reindrift: Problemer med å implementere urfolksrettigheter i Nenets autonome Okrug, Russland*. (Masteroppgave i filosofi i urfolksstudier). Det samfunnsvitenskapelige fakultet, Universitetet i Tromsø.
- Degteva, A., Okotetto, E., Slepshkin, I., Romanenko, T., & Mathiesen, S. D. (2023). Trender i reindriften: Nenets autonome okrug og Vest-Finnmark. I S. D. Mathiesen, I. M. G. Eira, E. I. Turi, A. Oskal, M. Pogodaev, & M. Tonkopeeva (red.), *Reindeer husbandry* (Springer polar sciences). Springer.
- Dobrotvorskiy, I. M. (1938). Vekst og utvikling av reinkalver på landfattig tundra. I *Scientific proceedings*. Vitenskapelig forskningsinstitutt for polarjordbruk, kvegdrift og viltoppdrett. Serie om reindrift. L., Vol. 3, s. 7-98. [Добротворский И. М. (1938). Рост и развитие телят оленей в условиях малоземельной тундры // Науч. тр. / НИИ поля, земледелия, животноводства и промысл, хоз-ва. Сер. Оленеводство. Л., Вып.3. -С. 7-98.] Oversatt fra russisk.
- Eira, I. M. G. (2012). *Snøens tause språk. Samisk tradisjonell kunnskap om snø i en tid med klimaendringer* (doktoravhandling). UIT Norges arktiske universitet. <https://munin.uit.no/bitstream/handle/10037/9843/thesis.pdf?sequence=6&isAllowed=y>
- Eira, I. M. G., Oskal, A., Hanssen-Bauer, I., & Mathiesen, S. D. (2018). Snødekke og tap av tradisjonell urfolkskunnskap. *Nature Climate Change*, 8(11), 928-931.
- Eira, I. M. G., Turi, E. I., & Turi, J. M. (2023). Samisk tradisjonell reindriftenkunnskap gjennom året: Reindriftsperioder på snødekt mark. I S. D. Mathiesen, I. M. G. Eira, E. I. Turi, A. Oskal, M. Pogodaev, & M. Tonkopeeva (red.), *Reindeer husbandry*. Springer polar sciences. Springer. [https://doi.org/10.1007/978-3-031-17625-8\\_4](https://doi.org/10.1007/978-3-031-17625-8_4)
- Elgvin, D. T. (1996). Reindrift i Sør-Norge: En modell for Nord-Norge? *Acta Borealia, A Nordic Journal of Circumpolar Societies*, 109-124. <https://doi.org/10.1080/08003839608580456>
- Filippov. (1971). Foredrag og samtale om finsk reindrift. Avisen "Naryana-Vynder" 161 17. august.



- Finmarken. (1973, 30. august). Rapport: Reindrifstøtterne på Røros over til kollektivisering. Ett øremerke og lik deling mellom alle "Reindrifstøtterne på Røros over til kollektivisering. Ett øremerke og lik deling mellom alle." På norsk.
- Fjellheim, A. (1960). Russerne ligger langt foran oss i utøvelse av reindriften. Reindriften får mer støtte enn hos oss "Russerne ligger langt foran oss i utøvelse av reindriften. Reindriften får mer støtte enn hos oss." Reindriftsbladet nr. 2, s. 3-4.
- Fjellheim, A. (1961). Om Russisk reindrift. Fjell-Nytt nr 2 juni side 7-13. Om russisk reindrift. Fjell-Nytt nr. 2 juni side 7-13. På norsk.
- Fjellheim. (1963). Samedelegasjon på studiereise i Russland. Årg side 57. Samedelegasjon på studiereise i Russland. årg side 57. På norsk.
- Hanssen-Bauer, I., Benestad, R. E., Lutz, J., Vikhamar-Schuler, D., Svyashchennikov, P., & Førland, E. J. (2023). Sammenlignende analyser av lokale historiske og fremtidige klimaforhold som er viktige for reindriften i Finnmark, Norge og Yamal Nenets Autonomous Okrug, Russland. I S. D. Mathiesen, I. M. G. Eira, E. I. Turi, A. Oskal, M. Pogodaev, & M. Tonkopeeva (red.), *Reindeer husbandry* (Springer polar sciences). Springer. [https://doi.org/10.1007/978-3-031-17625-8\\_8](https://doi.org/10.1007/978-3-031-17625-8_8)
- Holand, Ø. (2006). *Flokkstruktur og slaktestrategi i reindriften - et historisk perspektiv*. Rangifer-rapport nr. 12 (2007): 21-33 Vantaa, Finland, 20-22. Mars 2006.
- Johnsen, K. I., Eira, I. M. G., Mathiesen, S. D., & Oskal, A. (2023). "Leaving no one behind" - Bærekraftig utvikling av samisk reindrift i Norge. I S. D. Mathiesen, I. M. G. Eira, E. I. Turi, A. Oskal, M. Pogodaev, & M. Tonkopeeva (red.), *Reindeer husbandry* (Springer polar sciences). Springer. [https://doi.org/10.1007/978-3-031-17625-8\\_3](https://doi.org/10.1007/978-3-031-17625-8_3)
- Ledkov-Malozemelskij, V. (1965). Nr. 251, 22. desember. Avisen "Naryana Vynder" Herr Alstad: Du har gjort en god jobb. В. Ледков - Малоземельский Газета "Нярьяна Вындер" Nr. 251, 22.12.1965 г. Господин Алстат: У вас хорошо поставлены дела. På russisk.
- Lenvik, D. (1988). *Utvalgsstrategier i reinflokken*. Reindrifstøtteren administrasjonen.
- Lenvik, D. (1990). Flokkstrukturering: tiltak for lønnsom plassering og ressurstilpasset reindrift. *Rangifer* Special Issue No. 4:21-35.
- Lenvik, D., & Fjellheim, A. (1987). Utvalgsstrategi i Reinflokken. 1 Standard tilleggskode for rein. (Utvalgsstrategi i Reinflokken. 1 Standard tilleggskode for rein) Norsk Landbr. Forskn.
- Moshnikov, A. (1960). *Gjest fra Norge på Kolahalvøya*. Polyarnaja Pravda, 19. april, s. 1-3. Oversatt fra russisk.
- Naryana Vynder. (1958a). Reise til Finland 1957, Naryana Vynder Avisartikkel.
- Naryana Vynder. (1958b). Finske gjester på reise i det sovjetiske polarområdet. Nr. 201 Avisartikkel på russisk.
- Naryana Vynder. (1959). Finske gjester om sin reise i Circum Polar Soviet 10. august nr. 717, 10. april 1959.
- Naryana Vynder. (1965). En delegasjon av svenske landbruksekspertter oppholdt seg i vårt distrikt i tre dager. I nr. 240 oktober. På russisk.
- Naryana Vynder. (1966). V. Ledkov-Malozemelskij Herr Noorqvist: Det hadde vi ikke regnet med... #Nr. 7 "I Nordlyset" 11. januar.
- Newhouse, J. (1952). *Reinsdyr er også ville*. Murray.
- Norges Offentlige Utredning Landsdelsplan for Nord Norge, Landsdelsplan for Nord-Norge (NOU 33, 1972). På norsk.
- Stortingsmelding 108 1972-73 St. meld Om et utbyggingsprogram for Nord-Norge.  
/ Kommunal- og arbeidsdepartementet 104 pp Om et utviklingsprogram for Nord-Norge Norge / Kommunal- og arbeidsdepartementet. På norsk.
- Stortingsmelding nr. 13. Reindrift -1974-75.
- Paine, R. (1996). *Samisk reindrift og den norske staten, 1960-1990-tallet* (s. 125-135). Nomadiske folk.

- Pilyasov, A. N., & Kibenko, V. A. (2023). Fenomenet entreprenørskap i reindriften i Yamal: Vurdering av situasjonen, paradokser og motsetninger. I S. D. Mathiesen, I. M. G. Eira, E. I. Turi, A. Oskal, M. Pogodaev, & M. Tonkoopeeva (red.), *Reindeer Husbandry*. Springer Polar Sciences. Springer. [https://doi.org/10.1007/978-3-031-17625-8\\_10](https://doi.org/10.1007/978-3-031-17625-8_10)
- Polyakov, N. (1930). Reinavl og kollektivisering - Moskva, fra: KNIGOSOYUZ, 1930. 96 p.
- Rapoport, O. L. (1975). Huvudriktingen for vitenskapelig forskning innom renskøtsel i Murmanskområdet. Hovedriktingen for vitenskapelig forskning innen reindrift i Murmanskområdet. Rapport fra det internasjonale symposiet om reindrift, Finland 1974. Oversatt fra svensk. Reindriftnytt. Nrls ledere på russisk #3, 1975.
- Rochev, R. A. (1971a). Reinsdyrsymposium om nordlig reindrift i Finland. Avisen Krasnaja Petskora nr. 84, 13. juni.
- Rochev, R. A. (1971b). Symposium om den nordlige reindriften i Finland. "Naryana Vynder" nr. 123, 24. juni.
- Rochev, P. A. (1971c). Symposium om den nordlige reindriften i Finland. "Pravda Avisen "Severa / Nordens sannhet". Nr. 164 18. juli [på russisk].
- Rochev, P. A. (1971d). Reindrift i Finland. Avisen "Novyj Sever" i det nye nord. Nr. 96. 10. august.
- Skjenneberg, S., Bartolsen, A., & Alstad, H. (1966a). Beretningen fra studiereise i Sovjet-Samveldet 21/10 - 3/11 1965 for å studere reindrift og pelsdyrnæring. Beretningen fra studiereise i Sovjet- Samveldet 21/10 - 3/11 1965 for å studere reindrift og pelsdyrnæring s. 9.
- Skjenneberg, S., Bartolsen, A., & Alstad, H. (1966b). Reindrift i Sovjet-Samveldet 21/10 - 3/11 1965. Reindrift i Sovjet-Samveldet 21/10 - 3/11 1965. Rapport på norsk s. 11.
- Tveite, Stein. (1959). Jord og gjerning: Trekk av norsk landbruk i 150 år. Oslo: Bøndenes forlag. På norsk.
- Tveite. (1974). Anmeldelse: Lærdommer av norsk agrarhistorie: En oversiktsartikkel. Anmeldt verk: *Jord og Gjerning. Trekk av Norsk Landbruk i 150 år. Det Kongl. Selskap for Norges Vel, 1809-1959 (Jord og Gjerning. En oversikt over norsk landbruk gjennom 150 år: Det Kongl. Selskap for Norges Vel, 1809-1959)* av Stein.
- VG. (1960). Russerne foran oss i reindriften, Norsk delegasjon tilbake fra studiereise til same- distriktene på Kola-halvøya. 16. juni, Russerne foran oss i reindriften, Norsk delegasjon tilbake fra studiereise til same- distriktene på Kola-halvøya. 16. juni, Avisartikkel på norsk.
- Vorren, Ø. (1946). Reindriften i Norge. *Norsk Geografisk Tidsskrift - Norwegian Journal of Geography*, 11(5-6), 199-220. <https://doi.org/10.1080/00291954608551627>
- Vostryakov, P. N. (1968a). Reindrift i Norge, Naryana Vynder 5. mars 46, avisartikkel på russisk.
- Vostryakov, P. N. (1968b). Reindrift i Norge, Naryana Vynder 6. mars 47, avisartikkel på russisk.
- Vostryakov P. N., & Mezhetskiy A. A. (1968). Olenevodstvo v Norvegii [Reindrift i Norge]. 50 s. Востряков П. Н., & Межецкий А.А. (1968). Оленеводство в Норвегии. М. 50с.
- Wikman, Å., Persson, S., Nordkvist, M. (1967). Renskøtsel och förstärkning i Sovjetunionen (in-trykk från en studieresa under tiden 30/11-14/12 1965.). - *Kungl. Lantbruksstyrelsens meddelanden, serie B*, Lantbruksavdelingen, 69: 1-2.
- Yuzhakov, A.A. (2004). *Nenets opprinnelige rase av rein. Avhandling for konkurranse doctoral grad landbruksvitenskap*. Yamal Agricultural experimental station Russian Academy of Agricultural Sciences Siberian branch UDC 636.294.082.